

R. MAVLONOVA,
M. SATBAYEVA

MEHNAT O'QITISH METODIKASI

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA‘LIMI MARKAZI**

R.A. MAVLONOVA, M.T. SATBAYEVA

MEHNAT O‘QITISH METODIKASI

*«Mehnat faoliyatini va darslarini tashkil etish
bo‘yicha o‘qitish metodikasi»*

(Ikkinchi nashr)

**«NOSHIR»
TOSHKENT – 2013**

УДК: 373.2(072)
КБК 74.263

Taqrizchilar: **V. Sattorov** — Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent;
G'. G'. Alimova — Yunus Rajabiy nomli Pedagogika kolleji o'qituvchisi.

Mavlonova R.A.

M 13 Mehnat o'qitish metodikasi: mehnat faoliyatini va darslarni tashkil etish bo'yicha o'quv metodikasi/ R.A.Mavlonova, M.T.Satbayeva; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. — Toshkent: Noshir 2013. — 128 bet.
ISBN 978-9943-4083-3-3

Ushbu o'quv qo'llanma pedagogika kasb-hunar kollejlarning №3141601-Boshlah'ich ta'lim-tarbiyaviy ishlari tashkilotchisi yo'nalishidagi «Mehnat o'qitish metodikasi» fanidan dars beruvchi o'qituvchilar va shu yo'nalishda ta'lim oluvchi o'quvchilar uchun mo'ljallangan.

«Mehnat o'qitish metodikasi» o'quv qo'llanmasida fanning mazmuni, boshqa fanlar bilan bog'liqligi, maqsad va vazifalari, dars va unga qo'yiladigan talablar, ta'limni tashkil etish, ta'lim-tarbiya ishini shakl va metodlarini o'tkazish talablari: og'zaki bayon qilish metodi, instruktaj metodlari, mustaqil ishlar, ekskursiya tashkil qilish metodlari: kino, muammoli vazifalar, mehnat ta'limi bo'yicha sinfdan tashqari mashg'ulot, ta'limning noan'anaviy shakllari kabi bo'lim va mavzular keng va batafsil yoritilgan.

Dars jarayonida o'quvchilar bajarishlari lozim bo'lgan topshiriqlar va dars ishlanmalaridan namunalar ham kiritilgan.

Shuningdek, o'quv qo'llanmadan bolalar madaniyat markazlari, to'garak rahbarlari ham shu sohada qiziqqan keng kitobxonlar ommasi foydalanishlari mumkin.

УДК: 373.2(072)
КБК 74.263

ISBN 978-9943-4083-3-3

© «NOSHIR» nashriyoti, 2013.

Har qanday millatning ravnaqi, umum-bashariyat tarixida tutgan o'рни, mavqeyi va shuhrati bevosita o'z farzadlarining aqliy va jismoniy yetuklikligiga bog'liqdir.

I.A.Karimov.

KIRISH

„Ta'lim to'g'risidagi Qonun“ va „Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi“ ta'lim sohasidagi siyosatimizni belgilab berdi.

Bu qonunlar mustaqil, har tomonlama kamolga yetgan barkamol inson uchun zarur bo'lgan ma'naviyat qirralari, iymone'tiqod, vatanparvarlik, insonga cheksiz muhabbat, do'stlik, sadoqatlik, mehnatsevarlik, milliy g'urur kabi fazilatlarini shakllantirish lozimligi ta'kidlab o'tilgan.

Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek: „Har bir insonning, ayniqsa endigina hayotga qadam qo'yib kelayotgan yoshlarning ongiga shunday fikrni singdirish kerakki, ular o'rta qo'yilgan maqsadga erishishi o'zlariga bog'liq ekanligini, ya'ni bu narsalar ularning sobit qadam, g'ayrat, shijoatlariga, to'la-to'kis fidokorligi va cheksiz mehnatsevarliklariga bog'liq ekanligini anglab yetishlari kerak.

Prezidentimiz tomonidan 2010-yil yilni „Barkamol avlod yili“ deb nomlanishi bejiz emas. „Barkamol avlod“ Davlat dasturida har tomonlama, yetuk va barkamol jihatdan tarbiyalangan: jismoniy, estetik, mehnat, ahloqiy, aqliy yosh avlodni tarbiyalab kelajakda kasbga yo'llash ishlarini to'g'ri yo'lga qo'yish maktabgacha tarbiya, maktab va akademik litsey hamda kasb-hunar kollejlari, ustoz va murabbiylarining oldiga ulkan ishlarni amalga oshirishdek mas'uliyatli vazifalar qo'yadi.

Yuqorida qayd etilganlarni amalga oshirish maqsadida pedagogika kollejlari o'quvchi va o'qituvchilarning yosh avlodga mehnat tarbiyasi, kasb tanlash sirlarini o'rgatish maqsadida „Mehnat o'qitish metodikasi“ deb nomlangan o'quv qo'llanmani tavsiya qilmoqdamiz.

Mazkur o'quv qo'llanmada kollej o'qituvchilariga metodik yordam sifatida mehnat o'qitish metodikasi, DTS, o'quv dasturi

hamda mehnatni o'qitish, uning maqsad vazifalari, o'qitish usullari, dars tiplari, dars va unga qo'yiladigan talablar hamda boshlang'ich sinflarda o'tiladigan mehnat darsi ishlanmalari va ko'rgazmalaridan foydalanish usullari ko'rsatilgan. Ilovada ish turlaridan namunalar kiritilgan.

Ushbu o'quv qo'llanmani tayyorlashdan asosiy maqsad hozirgi kunda pedagogika kollejlari o'qituvchi va o'quvchilari uchun mehnat metodikasi fanidan o'quv qo'llanma va darsliklar yetishmaydi.

Shuning uchun ushbu o'quv qo'llanma e'tiboringizga havola etilmoqda. Darhaqiqat har bir o'sib kelayotgan yosh avlod kelajakda «Mehnat, mehnatning tagi rohat», «Mehnat qilib topganing, qanduz asal totganing» kabi hikmatli so'zlarga rioya qilib, hayotda o'zlari sevgan kasb egalari bo'lib etishadilar va O'zbekistonimizning ravnagiga o'z hissalarini qo'shadilar degan umiddamiz.

I bob. **BOSHLANG‘ICH SINFLARDA
MEHNAT TA‘LIMI VA TARBIYASINING
MAQSAD VA VAZIFALARI**

R E J A :

- 1. Mehnat o‘qitish metodikasi fanining maqsadi.**
- 2. Mehnat o‘qitish metodikasi fanining vazifalari.**
- 3. Mehnat ta‘limi ixtisoslashtiruvchi o‘quv fanlaridan biridir.**
- 4. Mehnat ta‘limi metodikasi pedagogikaning tarmog‘i.**

Mustaqil, har tamonlama kamolga yetgan barkamol inson uchun zarur bo‘lgan ma‘naviyat qirralari imyon, e‘tiqod, vatanparvarlik, insonga cheksiz muhabbat do‘stlik, sadoqatlik, mehnat-sevarlik, milliy g‘urur kabi fazilatlarini shakllantirish zarur.

Buyuk allomalarimiz qilgan og‘zaki va yozma ijodiyot avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan imyon, e‘tiqod sirlarining nazariy va amaliy jihatdagi bilimlar bilan yoshlarni qurollantirish lozim.

Kichik sinf o‘quvchilarini qo‘l mehnatiga o‘rgatishning asosiy maqsadi, boshlang‘ich mehnat elementlari bosqichlarini, ya‘ni bajariladigan ishlarning oddiy elementlari (qog‘ozlarni buklash, qirqish, yelimplash, geometrik shakllarni yasash, applikatsiya ishlari)ni yasash bilan boshlaydilar.

Undan tashqari qo‘l mehnatiga o‘rgatishda „Tikish va bichish“, „Pazandachilik“, „Plastilin bilan ishlash“, „Qog‘oz va karton bilan ishlash“, „Applikatsiya va mozaika ishlari“ turlari bilan bosqichma-bosqich tanishib boradilar. Har bitta bo‘lim o‘quvchilarni hayotga mustaqil qilib tarbiyalashda muhim o‘rin egallaydi.

Yaratilgan mehnat natijalari o‘ziga va yon atrofdagilariga foydasi tegishini ko‘rgan o‘quvchi mehnatni asrab-avaylashga va mehnat kishilarining mehnat natijalarini ham hurmat-izzat qilishga o‘rganadi.

Topshirilgan ishga mas'uliyat hissini va mehnatdagi intizomni tarbiyalash, o'qitishni ishlab chiqarish bilan birga olib borilishi, salomatlik va yosh uchun foydali, jamiyat uchun kerakli mehnat izchilligini amalga oshiradi.

Boshlang'ich maktablarda Mehnat ta'limi va tarbiyasining asosiy vazifalari o'quvchilarni mehnatga tayyorlash, o'qitish va umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida kasb tanlash izchilligini takomillashtirish, davlat ta'lim standartlari talabi bo'yicha tarbiyalash hamda o'quvchilarni kasb-hunar egasi bo'lib yetkazishda nazariy va amaliy bilim berishlardan tashkil topgan.

Mehnat madaniyatini tarkib topishi uchun darslarda doimo bolalarning e'tiborini asbob va materiallarni saqlash qoidasi hamda joylashtirish tartibiga, ish joyini to'g'ri jihozlashga, materiallardan tejamkorlik bilan foydalanish usullariga, ish harakatlarini me'yori va sifatiga, ish ko'rsatkichini ta'minlovchi tadbirlarga, ishlov berishda olingan aniqlik va tozalikka rioya qilishga va nihoyat narsani chiroyli qilib bezashga talab qilib borish kerak.

Kerakli material va asboblari bilan yetarli ta'minlanmaganlik ham mehnat madaniyatini shakllanishiga salbiy ta'sir etadi. Ba'zan o'quvchilarning tayyorlanmaganliklari va uyushmaganliklari tufayli o'qituvchining ko'p vaqti bekorga sarf bo'ladi, biri qaychisini, ikkinchisi qog'ozini olib kelmasdan mashg'ulotlarga qatnashish, ish qilayotgan o'rtog'idan narsa so'rab chalg'itadi. Shuning uchun o'quvchi dars boshlashdan oldin guruh sardorlari yordamida o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro do'stona yordamga tayanib o'z vaqtida choralar ko'rish lozim. Biroq har qanday holatda ham o'quvchini uyga jo'natmaslik yoki jazo berish tartibida o'quvchini ishsiz qoldirmaslik kerak.

Mehnat ta'limiga ijodiy tashabbussiz yondashish mehnatning aqliy rivojlanish omiliga aylantirmaydi. Bilimlarni qo'llash talab qilmaydigan, tafakkurni faollashtirmaydigan mehnat faoliyati aqliy qobiliyatlarni o'stirmaydi.

Mehnat ta'limi u yoki bu mehnat jarayonida belgilangan tartibda va harakatlar izchilligiga rioya qilish kerakligini muntazam tushuntirib borish bilan birga bo'ladigan ko'p marta mashq qilishlar natijasida tarkib topadi.

Maktabdagi mehnat tarbiyasi va ta'limining maqsadi mehnatga muhabbat va mehnat ahliga hurmat tuyg'usini singdirishdan; o'qish va ijtimoiy foydali ish jarayonida ularda mehnat ko'nikmalari va mahoratini hosil qilishdan; ongli ravishda kasb tanlashga va boshlang'ich hunar ta'limini olishga undashdan iborat. Mehnat ta'limi va kasbga tayyorlash vazifalari boshlang'ich maktabda butun ta'lim-tarbiya mavzusi hamda barcha o'quv predmetlari yordamida hal etiladi. Bu o'rinda mehnat darslari yetakchi rol o'ynaydi.

Maktabda muntazam mehnat ta'limining boshlang'ich bosqichi boshlang'ich sinflardagi mehnat darslari hamda kichik maktab yoshidagi bolalarning qo'lidan keladigan ijtimoiy foydali ishdir.

Boshlang'ich maktabdagi mehnat ta'limining asosiy vazifalari tarbiyaning maqsad va vazifalari tomonidan belgilanib, u mehnatga axloqiy va psixologik tayyorlash, o'quvchilarni boshlang'ich texnikaga oid bilim bilan qurollantirish, mehnatga amaliy tayyorlash, mehnat malaka va ko'nikmalari bilan qurollantirish, o'quvchilarni «mehnat ta'limi jarayonida har tomonlama o'stirish kabilardan tarkib topadi. Bu vazifalarni keyingi mavzularda alohida o'rganamiz.

1.1. O'quvchilarni mehnatga axloqiy jihatdan tayyorlash

Mehnatga axloqiy tayyorlash deganda eng avvalo, mehnatga ongli munosabatni shakllantirish tushuniladi.

Shu o'rinda buyuk allomalarning hadislarini, ilm, mehnat va hunar haqidagi fikrlaridan foydalanamiz:

1. Ey o'g'il! Qaysi fan bo'lmasin, to uni mukammal egallamaguningcha harakatni to'xtatma, bir ilm ikkinchi ilmni egallashga yordam beradi. Bir ilmni egallashga aqling yo'l berdimi, uni oxirigacha egallamay turib, chala tashlab qo'yma!

A. Sheroziy.

2. Hunarni asrabon ketgumdir oxir,
Olib tuproqqamu ketgumdur oxir.

Alisher Navoiy.

3. Aziz do'stlar oltin va kumushi bo'lmagan odam kambag'al emas, balki es-xushi va kasb-hunari bo'lmagan kishi kambag'aldir.

Abdulla Avloniy.

4. Mehnat inson hayotini farovon qiluvchi davlatdir.

Abu Rayxon Beruniy.

5. Mehnat qilmoq insonga xosdur. Agar sen inson bo'lsang, o'z xulqingni mehnat tumori bilan beza.

Alisher Navoiy.

6. Sen avvalo mehnatni qadrla va o'zgaralar qilgan mehnatni ham qadriga yet, shunda sen o'zingni haqiqiy mehnatsevar deb bilursan.

Imom al-Buxoriy.

7. O'z mehnating bo'lsin doim yo'ldoshing,
O'zga minnatidan og'ritma boshing.
Kunlaring o'tarkan terib dur-hikmat,
Kunlaring to'liqdir bo'lsa hur mehnat.

Abdurahmon Jomiy.

Agarda boshlang'ich sinflar o'quvchilariga tadbiquan gapiradigan bo'lsak, ularning bu yoshidan mehnatni sevish, shu mehnat natijalariga hurmat bilan yondashishlari nazarda tutiladi. Mehnatga munosabat shu mehnatning muhimligi va zarurligini tushunish, bunday mehnatda jonbozlik ko'rsatish, ishga shaxsan mas'uliyatni his qilgan holda yondashish ijtimoiy mulkka tejamkorlik bilan munosabatda bo'lishni anglatadi.

Mehnatga axloqiy tayyorlash — bolalarga jamoada ishlashni, do'stona o'zaro yordamni, ijodiy tashabbusni, tashkilotchilik qobiliyatlarini namoyish qilish va mehnatda xatti-harakat normalarini o'rgatishdan iborat.

Mehnatga ruhiy jihatdan tayyorlash. Mehnatga ruhiy jihatdan tayyorlash murakkab, uzoq davom etuvchi va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u butun mehnat ta'limi va tarbiyasiga singib ketgandir. U garchi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsada, mehnatga axloqiy tayyorlashga juda yaqindir.

Bolani mehnatga ruhiy jihatdan tayyorlash — bu unda mehnatga nisbatan uning yoshiga muvofiq keluvchi ongli va ijobiy munosabatlarni tarkib toptirish, unda amaliy malaka va ko'nikmalarni egallashga qiziqishni shakllantirish demakdir. O'qituvchining vazifasi o'quvchilarga yoshligidan boshlab mehnat — bu har bir kishining vijdoni va burchi ekanligini, inson o'z mehnati bilan sharaflanishini, faqat Vatan farovonligi yo'lida qilingan mehnatdagina insonning eng yaxshi sifatleri rivojlanishi hamda takomillashishi mumkinligini anglashlariga yordam berishdir. Bolalarning mehnatga qobiliyati har bir kishi jamiyatning hayoti va faoliyati, uning farovonligi uchun zarur bo'lgan vositalarni ishlab chiqarishda qatnashishi zarurligini anglashlari juda muhimdir. Shuningdek, bolalar jamiyatda kishi mehnatsiz yashay olmasligini ham uqib olishlari kerak.

Mehnatga ruhiy jihatdan tayyorlash turli psixologik jarayonlarni rivojlantirish va takomillashtirishni nazarda tutadi. Bular sezib anglash, emotsional idrok, diqqat, xotira, tafakkur va shu kabi jarayonlardir. Boshqacha qilib aytganda, ular mehnatning psixologik tarkiblari deyiladi.

Mehnatga o'rgatishda bolaning imkoniyatlarini nazarda tutib, hissiy bilish jarayonini takomillashtirish zarur. Ma'lumki, mehnat faoliyati, mehnat ta'limi uchun ham turli sezgilar yig'indisining (ko'rish, eshitish, his etish, ta'm bilish, teri, muskul harakati) namoyon bo'lishi xarakterlidir. Shuning uchun o'qituvchilar quyi sinf o'quvchilariga yangi materialni yoki asbobni tanishtirayotganlarida bolalardagi sezgining barcha turlarini faollashtiradilar: bolalar qog'ozni ushlaydilar, silaydilar, aylantirib ko'rib chiqadilar, uning qanday shitirlashiga quloq soladilar. Sezgilarning bunday faollashuvi ma'lumot haqida to'liqroq tasavvurga ega bo'lishga yordam beribgina qolmay, balki bu psixologik jarayonni rivojlantiradi, takomillashtiradi.

Mehnatga tayyorlashning yanada muvaffaqiyatliroq bo'lishi uchun bolalarning xotiralarini o'stirish vazifasi ham albatta amalga oshiriladi. Mehnat bo'yicha o'quv materiallarini eslab qolish boshqa buyumlarga nisbatan o'ziga xos xususiyatga ega.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/188> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/188> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно
найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/188>